

СИСТЕМА ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Явдак М.Ю., аспірантка, Харківський національний економічний університет

Постановка проблеми у загальному вигляді. Масштабні суспільні перетворення, які відбуваються в процесі формування єдиного глобалізованого світу, охоплюють усі без винятку аспекти людської активності та визначають переважно більшість сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку держав, окремих територій та регіонів, а також обумовлюють конкретні обставини буття цілих націй, верств населення та окремих особистостей. Б. Баді [1, с.51], наприклад, наголошує з цього приводу, що глобалізація являє собою процес певної «гомогенізації» світу, створення єдиних принципів та формування прихильності щодо дотримання єдиних норм поведінки. Ю. Пахомов, О. Білорус [2, с.92] відзначають також, що саме глобалізація стає на цей час провідним джерелом виникнення нових всеохоплюючих проблем, викликів та імперативів, серед яких найважливіше місце посідають проблеми розвитку світового господарства і міжнародної торгівлі, економічної інтеграції країн світу тощо. Ю. Макогон, Г. Черниченко, О. Смірнов [3, с.51] наголошують, що процеси глобалізації та посилення міждержавної економічної взаємозалежності на цей час визначають динаміку розвитку усіх країн та секторів світового господарства.

При цьому слід відзначити наявність складних закономірностей та різноспрямованих зв'язків, які виникають в процесі глобалізації між загальносвітовими трансформаціями та локальними перетвореннями, що відбуваються на державному або регіональному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем формування фінансових результатів діяльності підприємства в умовах глобалізованого ринкового середовища було присвячено дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних економістів, таких як Б. Баді, Ю. Пахомов, О. Білорус, Ю. Макогон, Г. Черниченко, О. Смірнов, А. Школьній, Г. Багієв, Н. Моїсєєва, І. Лукінов, А. Колосов, Т. Зінчук, Є. Бендерський та ін. В той же час питання проблем формування фінансових результатів діяльності підприємства в умовах глобалізованого ринкового середовища залишаються недостатньо вивченими і не мають належного науково-методичного підґрунтя для ефективного вирішення.

Формування цілей статті. Метою дослідження у роботі є вивчення стратегічних загроз, які існують для вітчизняних підприємств у сфері зовнішньоекономічної діяльності та пов'язані із дією негативних структурних та кон'юнктурних чинників та формування складної системи факторів забезпечення належних фінансових результатів господарської діяльності, до складу якої належать провідні чинники створення та посилення конкурентних переваг підприємства на продуктовому, виробничо-ресурсному та ринковому рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. А. Школьній [4, с.54] наголошує, що глобалізація світо-господарських відносин на цей час супроводжується надзвичайно динамічними процесами збільшення міжгалузевого та внутрішньогалузевого обміну, поглиблення взаємозалежності ринків та технологій, посиленням впливу світових макроекономічних чинників, що у комплексі створює конкурентоспроможним підприємствам надзвичайно широкі можливості щодо досягнення численних економічних переваг.

Економічна інтеграція являє собою результат поглиблення процесів інтернаціоналізації економічних зв'язків суб'єктів господарювання, а також доведення цих зв'язків до високого рівня взаємної інтеграції. Г. Багієв та Н. Моїсєєва [5, с.42] визначають чотири основні форми інтернаціоналізації господарських процесів підприємства в процесі поглиблення міжнародної інтеграції: експорт товарів і послуг; інтернаціональна виробничо-збутова кооперація; франчайзинг та створення оболонкових фірм; придбання активів за кордоном, спільні підприємства. Кожній з цих форм мають відповідати специфічні заходи щодо розширення сфери та урахування особливостей маркетингової діяльності на зовнішніх ринках.

Найвищою формою залучення національних підприємств до процесів глобалізації стає інтеграція їхньої діяльності до виробничо-господарської активності надвеликих транснаціональних корпорацій. Зокрема, І. Лукінов [6, с.6] наголошує на провідному впливі, який в умовах глобалізації надають ТНК та інтегровані об'єднання підприємств на розвиток світової економіки. Так, у межах транснаціонального господарського комплексу, до складу якого входять більш ніж 37 тис. ТНК та майже 200 тис. їхніх філіалів, закамфльовано третину виробничих фондів світу, на яких випускається більш ніж 40% планетарного продукту, здійснюється до 50% зовнішньоторгового обігу та майже 80% торговельних операцій із новітніми технологіями, а також більш ніж 90% операцій з вивозу капіталу.

Надзвичайно важливою рушійною силою розвитку міжнародної економічної інтеграції в глобалізованому господарському середовищі виступає також збільшення обсягів трансграничного руху капіталів та іноземного інвестування. А. Колосов [7, с.24] відзначає, що іноземні інвестиції є одним із найбільш ефективних шляхів інтеграції національного господарства до системи міжнародного економічного співробітництва, який, проте, внаслідок неконтрольованого (насамперед, з боку держави) впливу складного комплексу зовнішніх чинників інвестування може також призводити до суттєвого обмеження економічних можливостей вітчизняної економіки та монополізації внутрішніх ринків.

Слід, проте, відзначити, що відсутність суттєвих обмежень щодо руху трансграничних фінансових потоків (особливо – при здійсненні портфельних інвестицій) для країн, економіка яких знаходиться в процесі трансформації або розвивається, в цілому ряді випадків може становити дуже серйозну загрозу для економічної безпеки цих держав. Спекулятивний характер значної частки портфельних іноземних інвестицій, які на фондових ринках, що розвиваються, часто здійснюються у досить ризиковані фінансові інструменти, за певні кризові обставини буде обумовлювати прийняття професійними інвесторами-нерезидентами рішень про швидкий продаж («скидання») акцій та вивід капіталів з цих ринків («втеча капіталу»). Наслідками такого роду спекулятивних криз можуть ставати стрімке скорочення капіталізації національних компаній, стагнація або навіть скорочення операцій на фондовому ринку, здороження кредитних та емісійних ресурсів тощо.

Таким чином, успішність та корисність прямих іноземних інвестицій, а, отже, й ефективність інтеграції національної економіки до системи світо-господарських зв'язків переважно мірою обумовлюються перш за все зацікавленістю інвесторів в успішності діяльності підприємств, що виступають об'єктами для внесення інвестицій, прийнятний рівень якої досягатиметься переважно при здійсненні стратегічних інвестицій. Сприятливою умовою для збільшення позитивного ефекту від прямого іноземного інвестування для національної економіки є також доповнення фінансових інвестицій з боку інвестора-нерезидента внесенням додаткових інтелектуально-інноваційних вкладень у вигляді новітніх технологій виробництва та ноу-хау. Неабияке значення інтелектуальних внесків стратегічних іноземних інвесторів для забезпечення успішності функціонування спільних підприємств обумовлюється насамперед провідною роллю, яку відіграють інновації у сучасному глобалізованому ринковому середовищі.

Але слід звернути увагу на наявність численних ризиків, які супроводжують процеси позичання інновацій при прямому іноземному інвестуванні. По-перше, впровадження інновацій такого роду в переважній більшості випадків аж ніяк не сприятиме формуванню оригінальних конкурентних переваг (тим більше – кардинального базового характеру), які зміцнювали б позиції національного підприємства на світовому ринку. Причиною такого роду відставання є перш за все вторинність інновацій, що пропонуються до втілення вже після того, як подібні нововведення були затребувані одним або навіть декількома іноземними конкурентами. По-друге, запозичення нових техніко-технологічних рішень, що базуються на результатах проведення іноземними науковцями фундаментальних та прикладних наукових досліджень та не супроводжуються відповідним інтелектуальним збагаченням вітчизняної наукової бази, часто призводитиме до певного штучного звуження інноваційних можливостей підприємств-резидентів щодо свідомої генерації та відбору наступних дієвих

інноваційних рішень. По-третє, в переважній більшості випадків цільова спрямованість іноземних інвестицій (навіть за умов щирою зацікавленості інвесторів-нерезидентів в успішності функціонування спільних підприємств) зосереджується навколо налагодження ефективного масового виробництва стандартизованої продукції, що часто буде призводити до консервації спеціалізації вітчизняних підприємств у межах суто індустріального укладу, не даючи можливості щодо інтенсифікації переходу до технологій постіндустріального або навіть інформаційного суспільства.

Проте слід відзначити, що попри існування численних загроз та небезпек, які супроводжують участь національної економіки у процесах глобалізації та утворення єдиної системи світогосподарських зв'язків, вже отримані людством позитивні наслідки здійснення загальносвітових інтеграційних процесів свідчать про безальтернативність обраного шляху суспільного розвитку.

Таким чином, здійснення процесів глобалізації у тривалій перспективі являє собою зумовлений об'єктивними причинами та принципово неминучий шлях розвитку людства, успішність участі певних країн у реалізації інтеграційних зрушень на якому в майбутньому великою мірою визначатиме стан конкурентних позицій національних економік в умовах єдиного світового ринку. Метою участі держав в здійсненні глобальних трансформацій за такі обставини стає якнайбільш широке долучення до кола позитивних ефектів формування інтегрованої системи світогосподарських зв'язків за умови створення дієвого механізму запобігання поширенню негативних наслідків загальносвітових перетворень.

Так, наприклад, Т. Зінчук [8, с.60] відзначає, що розширення ринків збуту вітчизняних товарів тісно пов'язане із активізацією участі України у світових інтеграційних процесах. С. Бендерський [9, с.70] акцентує увагу на необхідності неухильного підвищення ефективності господарської діяльності національних підприємств в умовах безперервного посилення конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках внаслідок залучення до виробничих і торгівельних відносин нових учасників, які є резидентами держав із різними рівнями індустріального розвитку та неповторними особливостями національної, расової та релігійної специфіки. Іншим джерелом посилення міжнародного конкурентного суперництва, за думкою вітчизняного науковця, стає поглиблення секторальної диференціації світової економіки (від трьох- – добувна і обробна промисловість, послуги – до п'ятисекторальної моделі, у якій сфера обслуговування розділяється на матеріальні, фінансово-інвестиційні та професійно-особистісні послуги), наслідком чого є суттєве ускладнення та розширення комплексу вимог щодо міжнародної конкурентоспроможності національного бізнесу.

За думкою автора, характер участі економіки України в розбудові єдиного глобалізованого ринкового середовища обумовлюється дією двох великих груп факторів: по-перше, роллю, місцем та значенням вітчизняного господарства у системі світових економічних зв'язків; по-друге, рівнем та специфікою соціально-економічного розвитку окремих складових національної економіки (окремих підприємств, об'єднань, кластерів, галузей та підгалузей тощо) та зв'язків між ними, які визначаються станом адаптації цих складових до мінливих умов ринкового оточення та, в свою чергу, переважною мірою формують їхню міжнародну конкурентоспроможність.

Основним торговельним партнером України залишається Російська Федерація, частка якої в загальному зовнішньоторговельному обороті України становить 39,1%. Іншим важливим зовнішньоторговельним партнером України в останні роки залишається Європейський Союз. Так, у 2006-2009 рр. у зовнішній торгівлі товарами між Україною і країнами-членами ЄС спостерігалися протилежні тенденції: зменшення обсягів експорту товарів супроводжувалося суттєвим зростанням їх імпорту. Одночасно відбувалося зростання обсягів зовнішньоторговельних послуг та прямих іноземних інвестицій між ними. Важливим напрямом інтеграції України до глобального ринкового середовища у 2005-2006 рр. стала інтенсифікація зусиль щодо погодження національного законодавства із вимогами СОТ. Вступ України до СОТ був визнаний одним з пріоритетів зовнішньоекономічної політики України і став системним фактором розвитку національної економіки, лібералізації зовнішньої торгівлі, створення передбачуваного транспарентного середовища для залучення іноземних інвестицій [10], оскільки на частку країн-членів СОТ припадає близько 70% українського експорту.

Таким чином, сучасний стан зовнішньоекономічних відносин України визначається досить високим рівнем інтеграції національного господарства до системи світогосподарських відносин. Проте слід відзначити, що така інтеграція супроводжується не тільки розширенням виробничо-збутового потенціалу вітчизняних підприємств, але й виникненням низки специфічних загроз, прямо пов'язаних із підвищенням міри відкритості національних ринків та, як наслідок, небезпекою суттєвого посилення конкурентного суперництва із боку іноземних виробників. Фахівці Департаменту економічної стратегії Міністерства економіки України [11] наголошують також на наявності низки стратегічних загроз, які існують для вітчизняних підприємств у сфері зовнішньоекономічної діяльності та пов'язані із дією негативних структурних та кон'юнктурних чинників, а саме:

висока залежність української економіки від стану міжнародних ринків металургійної продукції, енергоносіїв та хімічної промисловості

надмірна енергетична залежність України від поставок органічного палива (так, з урахуванням умовно-первинної ядерної енергії, у 2004-2009 рр. частка зовнішніх постачань енергоресурсів у загальному споживанні становила 60,7%; рівень залежності України від Росії по нафті становить близько 80%, по газу - понад 70%);

збільшення питомої ваги провідної країни-партнера (Російської Федерації) у загальному обсязі зовнішньої торгівлі
незбалансована структура імпорту до України та експорту з України (структура імпорту товарів в Україну має споживацький характер – імпортується багато готової продукції та мало засобів виробництва);

переважання в структурі експорту продуктів сировини та продукції низької стадії обробки та дуже низька частка продукції високотехнологічних та наукоємних галузей.

Крім того, важливим джерелом виникнення потенційних загроз щодо економічної безпеки вітчизняних підприємств залишається можливість посилення присутності іноземних виробників на внутрішньому ринку України за умов лібералізації умов зовнішньої торгівлі та, як наслідок, цілком ймовірне значне загострення конкурентного суперництва. Наслідком впливу такого роду обставин стає об'єктивне підвищення та ускладнення вимог щодо забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств (як на національному, так і на міжнародному рівні).

Висновки. Наслідками підвищення вимог щодо сталості та різноманіття конкурентних переваг підприємства в умовах загострення міжнародної конкуренції (як на зовнішніх, так і на внутрішніх ринках) стає формування відповідно складної системи факторів забезпечення належних фінансових результатів господарської діяльності, до складу якої належать провідні чинники створення та посилення конкурентних переваг підприємства на продуктовому, виробничо-ресурсному та ринковому рівнях, фрагмент якої представлено в табл.1.

Таблиця 1 Система факторів формування фінансових результатів (ФР) діяльності підприємства в умовах глобалізованого ринкового середовища

Рівень формування ФР	Фактори формування ФР	Зміст складових факторів формування ФР
Продуктовий	Технічні	Класифікаційні параметри товару (у порівнянні із конкурентами)
		Конструктивні параметри товару (у порівнянні із конкурентами)
		Параметри технічної ефективності товару (у порівнянні із конкурентами)
		Ергономічні параметри товару (у порівнянні із конкурентами)
		Естетичні параметри товару (у порівнянні із конкурентами)
	Якісні (норматив-ні)	Екологічні параметри товару (у порівнянні із конкурентами)
		Відповідність виробленої продукції сучасним стандартам якості (у порівнянні із конкурентами)
		Стан системи контролю якості (у порівнянні із конкурентами)

	Товарні	Експлуатаційна надійність товару (у порівнянні із конкурентами)	
		Стадія життєвого циклу товару або послуги (розподіл за усіма позиціями асортименту)	
		Товарна і асортиментна політика (підприємства та його конкурентів)	
	Інноваційні	Наявність додаткових товарів, що підкріплюють основний (у порівнянні із конкурентами)	
		Наявність і перспективи впровадження нових видів продукції (у порівнянні із конкурентами)	
		Напрямки розробки нових товарів (у порівнянні із конкурентами)	
		Витрати на виготовлення й вартість продукції, яка розробляється (у порівнянні із конкурентами)	
	Випадкові	Ступінь патентної чистоти товару (у порівнянні із конкурентами)	
		Ймовірність виникнення випадкових переваг або вад у конкурентоспроможності продукції (для підприємства та його конкурентів)	
	Виробничо-технологічний	Виробничі	Виробнича стратегія підприємства(у порівнянні із конкурентами)
Рівень забезпеченості підприємства ресурсами			
Умови та якість постачань ресурсів, наявність альтернативи при виборі постачальника(на підприємстві та у основних конкурентів)			
Рівень завантаженості виробничих потужностей підприємства (у порівнянні із конкурентами)			
Моральний й фізичний знос устаткування підприємства (у порівнянні до конкурентів)			
Техніко-технологічні		Стадія життєвого циклу технології, яка використовується (на підприємстві та у основних конкурентів)	
		Інноваційна стратегія підприємства(у порівнянні із конкурентами)	
		Оригінальність технологічних рішень та процесів, які використовуються на підприємстві (у порівнянні із світовими аналогами)	
		Рівень спеціалізації та виробничої гнучкості устаткування на підприємстві (у порівнянні із конкурентами)	
		Потенційні можливості появи і доступність для впровадження принципово нових технологій (на п/п та у конкурентів)	
		Наявність та рівень розвитку власної дослідницької бази підприємства (у порівнянні із конкурентами)	
		Рівень проведення і результати наукових досліджень, виконаних на власній базі (у порівнянні із конкурентами)	
		Інтенсивність процесу науково-технічного розвитку у галузі	
		Рівень розвитку управлінської та інформаційної системи підприємства (у порівнянні із конкурентами)	
		Економічні	Рівень рентабельності господарських операцій (на підприємстві та середньогалузевий)
Структура витрат виробництва і збуту продукції (на підприємстві та середньогалузева)			
Інвестиційні потреби (на підприємстві та середньогалузева)			
Інвестиційна привабливість підприємства (у порівнянні із основними конкурентами)			
Вартість і ліквідність активів, необхідних для здійснення виробничих операцій на (бар'єри входу й виходу з галузі)			
Фінансовий стан підприємства та його конкурентів (наявних та потенційних)			
Забезпеченість підприємства власним капіталом та його мобільність, доступність інвестиційних ресурсів			
Інституціональні		Правила та норми національної системи оподаткування (для об'єктів оподаткування, які виникають в ході здійснення внутрішньогосподарських операцій)	
		Правила та норми національної системи регулювання підприємницької діяльності, інвестиційної діяльності	
Те саме		Правила та норми національної системи регулювання грошово-кредитного обігу	
		Правила та норми нац системи корпоративного управління	
Випадкові		Ймовірність виникнення випадкових переваг або вад у виробничій діяльності (для підприємства та його конкурентів)	
Ринковий		Інфраструктурні	Географічне розташування виробників, споживачів та каналів розподілу (територіальна диференціація)
			Доступність транспортної інфраструктури (для підприємства та основних конкурентів)
			Рівень розвитку та каналів збуту
	Економічні	Рівень розвитку та доступність (для підприємства та основних конкурентів) каналів комунікації	
		Конкурентна структура (конкурентність) ринку	
		Трансакційні витрати ринкових операцій	
		Стадія життєвого циклу ринку	
		Наявність та характер впливу споріднених ринків інших галузей	
		Рівень конкуренції за сегментами ринку	
		Еластичність попиту на товар (послугу)	
		Наявна та прогнозована ємність ринку	
		Конкурентна стратегія підприємства та його конкурентів	
		Маркетингова стратегія підприємства та його конкурентів	
	Цінова стратегія підприємства та його конкурентів		
	Інфляційні та кон'юнктурні (цінові) очікування		
	Інституціональні	Правила та норми національної системи митного регулювання	
		Правила та норми міжнародної системи регулювання операцій із інтелектуальною власністю	
		Наявність та сталість штучних преференцій або обмежень щодо діяльності учасників ринку	
	Випадкові	Ймовірність виникнення випадкових переваг або вад у ринковій конкуренції (для підприємства та його конкурентів)	

Слід відзначити, що наведена система факторів складається тільки з чинників операційного оточення, які надають (або здатні надавати) прямий безпосередній вплив на формування фінансових результатів господарської діяльності підприємства. Решта факторів непрямої дії, сукупність яких являє собою глобальне середовище господарювання (зокрема, політичні, екологічні, соціокультурні та ін. чинники), відбиваються на стані конкурентоспроможності та конкурентних перевагах підприємства насамперед через трансформацію умов операційного оточення. Характер та масштаби дії наведених факторів прямої дії, а також інтенсивність їхнього конкретного впливу на конкурентоспроможність насамперед визначаються специфічними умовами діяльності підприємства (в першу чергу – галузевого походження), що в свою чергу, вимагає обов'язкового урахування впливу цих умов на формування фінансових результатів діяльності підприємства в системі світогосподарських відносин.

РЕЗЮМЕ

Сформовано складну систему факторів забезпечення належних фінансових результатів господарської діяльності, до складу якої належать провідні чинники створення та посилення конкурентних переваг підприємства на продуктовому, виробничо-ресурсному та ринковому рівнях.

Ключові слова: фінансові результати, стратегічні загрози, глобалізація.

РЕЗЮМЕ

Сформирована сложная система факторов обеспечения надлежащих финансовых результатов хозяйственной деятельности, в состав которой входят ведущие факторы создания и усиления конкурентных преимуществ на продуктовом, производственно-ресурсном и рыночном уровнях.

Ключевые слова: финансовые результаты, стратегические угрозы, глобализация

SUMMARY

Formed a complex system of factors to ensure adequate financial results of operations, composed of members of the leading factors creating and enhancing competitive advantages in the grocery, industrial, resource and market levels.

Keywords: financial results, strategic threats, globalization.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Уткин А. И. Глобализация: процесс осмысления. — М., 2001, 119 с.
2. Пахомов, Ю. Міжнародно-правове регулювання світової торгівлі в умовах глобалізації / Ю.Пахомов, О.Білорус // Економіка України. - 2004. - № 6. - С. 92-93
3. Макогон Ю., Черниченко Г., Смірнов О. “Зовнішні економічні зв'язки України та Росії: інвестиційно-екологічний аспект”. Економіка України, №4. – 2001, стор. 78-83
4. Школьніий А. До проблеми формування Україною конкурентної стратегії експортноорієнтованих галузей АПК // Економіка України, 2003. – №5. – с.54-59
5. Багиев Г.Л., Тарасевич В.М., Анн Х./под общ. ред. Г.Л. Багиева. Маркетинг. – М.: Экономика, 1999. – 704с.
6. Лукинов І. Інвестиційна активність в економічному оновленні і рості // Економіка України, 1997. – №8. – с.4-8
7. Колосов А.В. Экономическая безопасность / А.В. Колосов. – М., 2005. – 78 с.
8. Зінчук Т.О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки України: монографія. – Житомир: ДВНЗ «Державний агроєкологічний університет», 2008. – 384с.
9. Бендерський С. Реалії світогосподарських процесів та місце у них України // Економіка України, 2000. – №1. – с.70-74
10. www.minagro.kiev.ua
11. www.me.gov.ua